

Els noms de casa

Antònia Serres Buenaventura

Cada persona s'identifica de manera oficial amb el nom escollit pels pares i els cognoms legals de la seva família, i així consta al Registre Civil de la seva localitat, però a les comunitats petites on tothom es coneix, per distingir un individu d'un altre del mateix nom se li afegeix el sobrenom de la casa d'on procedeix.

Aquests sobrenoms fan referència a un conjunt molt ample de significats i la classificació és molt variada¹. Els noms masculins o femenins i els cognoms dels avantpassats són una de les fonts més importants per designar els noms de casa, però també qualsevol circumstància o fet pot originar un sobrenom.

Els noms de casa admeten tota mena de modificacions, abreviatures, contraccions, derivacions, i altres fenòmens de la llengua. Malauradament l'oblit dels motius que van originar el sobrenom, fa que sovint no en coneguem l'origen ni el significat. No obstant això he recopilat els noms de casa utilitzats des dels anys trenta. No cito els sobrenoms que només s'han aplicat a un individu i no s'han consolidat com a noms de casa, ni els malnoms que poden ser considerats ofensius pels afectats, malgrat que el pas del temps hagi esborrat el matís ofensiu que va generar el malnom.

Antigament el nom personal de la gent gran era encapçalat per: "la tia Teresa." o "lo coco Josep". Així, a nivell individual algú podia ser anomenat com: lo coco Josep de Camilo, o la tia Teresa de Carxant, o la Carxanta. Això vol dir que era de ca Carxant, (nom per designar tot el col·lectiu o grup familiar).

Alguns dels noms de casa de la següent relació possiblement, també els trobarem a altres pobles de la comarca.

Nom masculí

El nom del pare s'incorpora precedit de la preposició de, per designar tots els individus de la mateixa família: "Joan d'Andreu".

Ambrós, Andreu, Àngel, Aniceto, Benet, Bernabé, Bibià, Blai, Camilo, Cándido, Casiano,

Cecilio, Cinto, Dameso (de Dámaso), Diego, Dimes, Domingo, Flanxo o Franxo, Florencio, Florentín, Gargori (de Gregori), Gaspar, Genaro, Julià, Lluís, Macari, Maio, Marcel·lí, Marga-

lito, Marian (de Marià), Mateu, Mauricio, Nolasco, Pasqual, Pau, Patronyo (de Petroniò), Roc, Romaldo (de Romualdo), Roman, Senecio (de Sinecio), Serafí, Simó, Tecló, Tomàs, Valentí, Valeri.

Nom femení

També el nom de la mare serveix per a la mateixa funció, però a vegades correspon a la feminització del nom masculí.

Amàlia, Anselma, Bienvenida, Catalina, Constància, Crispina, Dominga, Elena, Elvira, Esperança, Felícia, Gabriela, Generosa, Hortènsia, Lliberata, Macaria, Maciana, Maia, Manola, Marcel·la, Miquela, Pelegrina, Rafela, Ramona, Rosalia, Rosario, Serafina, Simona, Trinitat, Valeriana, Xima.

Diminutiu masculí

Per marcar la filiació s'afegeix un sufix diminutiu al nom o cognom del fill o filla.

Baptistet, Cisquet, Estevet, Joanet, Josepet, Llorencet, Llorinç, Manelet, Manuelet, Marianet, Mariet, Marquet, Pasqualet, Peret, Roset (fill de la Rosa), Tomaset, Tonet.

Diminutiu femení

Angeleta, Beniteta, Carmeta, Marieta, Ramundeta, Tomaset, Tereseta.

Augmentatiu

Batiston, Mingarra, Perot.

Noms compostos

Pere Antonio, Pere Llorenç, Peret de Toni, Quico de Pepe, Ramon de la Rita, Roc de Calil.

Cognom

La majoria d'aquests noms de casa són cognoms actuals del poble. Alguns han desaparegut com a cognom i queden com a nom de casa. És el cas de Badia, Purroi, Jové.

Amorós, Amposta, Arnal, Aulesa (d'Olesa), Badia, Borràs, Borrull, Burguera (de Bruguera), Chertó, Clua, Colell, Espinós, Fontana (de Fontanet), Fucho, Jové, Martínez, Melich, Miranda, Montagut, Pallarés, Peig, Purroi, Segura, Serres, Torrado, Vallés, Vidal, Vinaixa, Vinya.

Cognom diminutiu

Alconet, Borrasset, Garrigueta, Montagudet, Serretes.

Cognom feminitzat

El canvi de gènere, en aquest cas de masculí a femení, és degut al nomenar la dona procedent d'aquesta casa.

Borrulla.

Nom i cognom

Joan Serres, Pau Vidal.

Abreviatures

Es tracta de suprimir una o més síl·labes d'una paraula per fer-la més fàcil de pronunciar.

Arany per Alerany

Bep per Josep

Mingueta per Domingueta

Palla per Pallarés

Pifanyo per Epifanio

Quixal per Queixalòs

Sabiel per Isabel

Tessa per Teresa

Tite per Baptiste

Ximo, variant valenciana de Joaquim

Xim, variant de les Illes

Ofici-afecció

Als llocs petits aquestes professions i afeccions són exercides per poques persones, per això és una manera clara d'identificació.

Aguatzil, Apotecari, Baster, Cadiraire, Carnisser, Corredor, Ferrer, Ferreres, Fornera, Fuster, Gaiter, Guarda, Llauner, Llistero (passava llista als treballadors quan feien el Sindicat), Matalaper (de matalasser), Minera, Panader, Pastoret, Pesadora, (tenia les peses i mesures utilitzades al poble), Sabatera, Sastre, Sereno, Serraller, Soguer, Soldado, Teixidor, Torero, Vaquer.

El lloc d'origen o el fet d'haver-hi viscut una temporada pot donar lloc al sobrenom.

Bateana, Canareu, Canareva (d'Alcanar), Castellano, Català, Gandesana, Francés (va treballar a França), Havanero (va fer la mili a Cuba), Maellana (van viure a Maella), Mallorquí, Marrojar i Marrojana (del Masroig), Massanenc (de Marçanenc, procedent de Marçà), Miravetà, Murciano, Nensa i Nenso (durant les guerres carlines es van refugiar a Mequinensa), Paules, Pausenca, Rasquerana, Roquetes, Samorano, Serrana (dels Monegros), Tivenxà.

Circumstàncies de naixença

Bessó, Bessona, Ninya, Pubilleta.

Situació social

Indica que algun membre de la família va tenir aquesta situació social o pot designar-lo així amb ironia per semblança o per l'actitud.

Batallón, Caseres (una dona d'aquesta casa va ser la casera del capellà), Consejal (va ser regidor de l'Ajuntament), Flare (de Frare), Monjo, Mossenye, (família amb un parent mossèn), Rei, Tocaio, Xamba (atzar favorable en el joc o en la vida).

Aspecte físic

Aquest sobrenom correspon a una característica física ja sigui real, imaginària o atribuïda amb sarcasme.

Barbetxo, Blau, Bonico, Calvo, Coixeta, Coixo, Garruda, Garxo, Liasega, Magre, Massís, Moreno, Pelutxa, Pequenyo, Pigat, Ros, Rossa, Rossico, Rossos, Rubio (Procedien d'Andalusia), Sec, Secall, Seco, Sorda, Surdo, Tort, Xicarro.

Animals

Bitxac, Bou (procedia del mas del Bou de Benifallet), Cabrit, Catxap, Cauvi, Cigaleta (net de Cigala), Gallet, Llobató, Llop, Madrilla, Paloma, Pitxó, Rata, Sardines.

Plantes

Bleda (procedent de Benissanet), Pataca, Pinet, Romero, Sansa.

Espai-lloc

Relacionat amb el lloc on estava situada la casa.

Basseta (al costat de la basseta que hi havia a l'entrada del poble), Botera (vivien al costat de la botera del carrer Hospital), Cantonero, Marge, Rambla, Venta (situada a un Km del poble).

Objectes

Catxarrí, Embut, Escalet, Gafa, Pitxell, Quarterona, Rampin (eina de batre), Xapo, Xavalla (moneda fraccionària de poc valor).

Anècdota o fet puntual

Un episodi o una anècdota pot donar lloc a un sobrenom que acaba per convertir-se en nom de casa. Molts dels classificats anteriorment tenen aquest origen, però només aquests han arribat al meu coneixement.

Barro: Els xiquets anaven a córrer la figa a unes figueres de darrera la casa i quan l'ama els veia, sortia a la finestra i els cridava: "baixaré en una barra", i va quedar la tia Barra.

Cames: Procedien de Miravet i anaven pels pobles a vendre material de teuleria. Si la gent li deia: "ja tornes a estar aquí", contestava: "És que tinc moltes cames".

Cigala: La relació amb l'insecte cantador ve de l'avantpassat que era carreter. Anava a vendre sàrries i quan tornava al poble sempre cantava.

Cònsul: En un època que la majoria de la població era analfabeta, aquest home no sols sabia llegir, sinó que li agradava estar informat i tenir opinió. Després d'una discussió li va quedar el sobrenom.

Garbí: Una dona que procedia de Benifallet, quan prenia la fresca al carrer, deia: "Ja puja el garbí", en lloc d'anomenar-lo garvinada (com es diu al Pinell).

Llobat: Al segle passat vivien part de l'any al mas. En aquest cas un nadó estava al bres mentre la seva mare es va allunyar una mica. Quan va tornar un llop havia agafat al xiquet i amb els crits de la mare el va soltar. Els bolquims l'havien salvat.

Picaito: Era un home innovador, probablement el primer al poble que va substituir les típiques calcilles pels pantalons, després d'un viatge a Barcelona, i li van posar aquest sobrenom.

Picaita: Procedent de cal Picaito.

Pitxarro: Un xiquet va demanar al mestre, en castellà, si podia anar a pixarro (per anar a fer pipi).

Piula: Unes amigues que anaven a la mina es van posar tres noms d'ocells. A una li deien falcilla, a l'altra pastorilla i a la tercera piuleta, però com no li agradava que l'anomenessin així, encara li ho van dir més.

Remendi: Un avantpassat manyós arreglava qualsevol cosa: abarques, els guarniments dels animals de càrrega, davant de casa, a l'Ereta i com que feia *remendos*, li va quedar el renom.

Trapa: Quan un noi va tornar del servei militar, li van preguntar on havia estat i va contestar que a la trapa del cel.

Classificació incerta

L'origen d'aquestes paraules com a nom de casa o l'evolució que han sofert a través dels anys no em permet classificar-les a algun dels grups anteriors.

Barrabom, Bariol, Bariola, Bolo, Borretes, Borso, Calil, Caque, Carxant, Cacavillo, Clec, Cotito, Covarret, Foracaime, Gono, Hueca, Llafega, Lluarda, Mantonga, Mendall, Misona, Monca, Monco, Patica, Pantoca, Pantoniet, Quatrí, Saracan, Saracana, Sarraco, Sarraquet, Suano, Verano, Verana, Xarels, Xauxa.

Notes

¹ Moreu-Rey Enric. *Renoms, Motius, Malnoms i Noms de Casa*. Ed. Millà. Barcelona. 1981.

² Gutiérrez Tibón. *Diccionario etimológico comparado de nombres propios de persona*. Ed. Fondo de Cultura Económica. México. 1986